

U z n e s e n i e

Najvyšší súd Slovenskej republiky v právnej veci žalobcov **1/ R. D.** a **2/ O. D.**, oboch bývajúcich v N., proti žalovaným **1/ V. T.**, bývajúcemu v N., a **2/ R. D. ml.**, naposledy bytom v N., **o určenie neplatnosti právnych úkonov**, vedenej na Okresnom súde Nitra pod sp.zn. 17 C 36/97, o dovolaní žalovaného 1/ proti rozsudku Krajského súdu v Nitre z 24. januára 2007 sp.zn. 5 Co 217/2005 rozhodol

t a k t o :

Najvyšší súd Slovenskej republiky rozsudok Krajského súdu v Nitre z 24. januára 2007 sp.zn. 5 Co 217/2005 v zmeňujúcom výroku a vo výroku o trovách konania **z r u š u j e** a vec mu vracia v rozsahu zrušenia na ďalšie konanie.

O d ô v o d n e n i e

Okresný súd Nitra rozsudkom z 19. mája 2005 č.k. 17 C 36/97-285 zamietol žalobu, ktorou sa žalobcovia domáhali určenia neplatnosti zmluvy o záložnom práve uzavretej dňa 1.12.1995 medzi nimi ako záložcami a žalovaným 1/ ako záložným veriteľom. Zároveň zastavil konanie v časti o návrhu žalobcov na určenie neplatnosti zmluvy o pôžičke uzavretej toho istého dňa medzi žalovaným 1/ a žalovaným 2/. Napokon rozhodol aj o trovách konania a to tak, že žalobcom uložil povinnosť zaplatiť žalovanému 1/ ich náhradu vo výške 68 922,-- Sk (2 287,79 EUR) na účet jeho zástupcu JUDr. J. B. do troch dní od právoplatnosti rozsudku a žalovanému 2/ náhradu trov konania nepriznal. Zamietnutie žaloby o určenie neplatnosti záložnej zmluvy odôvodnil výsledkami vykonaného dokazovania, z ktorého vyvodil záver, že táto zmluva má všetky podstatné náležitosti vyžadované zákonom, t.j. je v nej určená pohľadávka zabezpečovaná záložným právom a tiež predmet záložného práva (záloh).

Krajský súd v Nitre ako súd odvolací na odvolanie žalobcov i žalovaného 1/ rozsudkom z 24. januára 2007 sp.zn. 5 Co 217/2005 rozsudok súdu prvého stupňa vo výroku o zamietnutí žaloby zmenil tak, že určil neplatnosť záložnej zmluvy v časti zriadenia záložného práva na príslušenstvo pohľadávky z pôžičky pozostávajúce z dohodnutých úrokov a zo zmluvnej pokuty, a určil jej neplatnosť aj v časti vzdania sa nároku žalobcov na náhradný byt. Vo zvyšku prvostupňový rozsudok o zamietnutí žaloby potvrdil a rozhodol, že žiaden z účastníkov nemá právo na náhradu trov prvostupňového a odvolacieho konania. Svoj právny záver o čiastočnej neplatnosti záložnej zmluvy, ktorou žalobcovia zriadili v prospech žalovaného 1/ záložné právo k bližšie špecifikovaným nehnuteľnostiam vo svojom vlastníctve na zabezpečenie jeho pohľadávky z pôžičky (voči žalovanému 2/ – synovi žalobcov) v sume 350 000,-- Sk (11 617,87 EUR) vrátane jej príslušenstva pozostávajúceho z úrokov (vo výške 3 % z tejto sumy za každých začatých 7 dní) a zmluvnej pokuty (30 % z dlžnej sumy v prípade nevrátenia pôžičky a neplatenia úrokov), odôvodnil tým, že dohodnutá výška úrokov z pôžičky odporuje dobrým mravom, že výška zmluvnej pokuty bola dohodnutá neurčito a že vzdanie sa práva na náhradné ubytovanie, ktoré môže vzniknúť v budúcnosti, zákon nepripúšťa.

Proti tomuto rozsudku krajského súdu podal dovolanie žalovaný 1/. Žiadal, aby dovolací súd rozsudok odvolacieho súdu v zmeňujúcom výroku a vo výroku o trovách konania zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie. Dovolanie odôvodnil nesprávnym právnym posúdením veci odvolacím súdom poukazujúc na to, že žalobcovia neboli účastníkmi zmluvy o pôžičke, preto nemajú právo napádať jej obsah vrátane dohodnutých úrokov, že zmluvná pokuta bola dohodnutá jednoznačne a že žalobcovia sa pre prípad výkonu záložného práva mohli vzdať práva na náhradný byt a boli si vedomí s tým spojených následkov.

Žalobcovia vo vyjadrení k dovolaniu navrhli tento mimoriadny opravný prostriedok ako neopodstatnený zamietnuť.

Najvyšší súd Slovenskej republiky ako súd dovolací (§ 10a ods. 1 O.s.p.) po zistení, že dovolanie bolo podané proti právoplatnému rozsudku odvolacieho súdu oprávnenou osobou (účastníkom konania) v zákonnej lehote (§ 240 ods. 1 O.s.p.), bez nariadenia dovolacieho pojednávania (§ 243a ods. 1 O.s.p.), preskúmal rozsudok odvolacieho súdu v dovolaní napadnutom výroku a dospel k záveru, že ho treba v tejto časti zrušiť.

Z ustanovenia § 242 ods. 1 O.s.p. vyplýva, že dovolací súd je viazaný rozsahom dovolania ako aj uplatneným dovolacím dôvodom. Obligatórne sa zaoberá len vadami konania uvedenými v § 237 O.s.p. a inými vadami konania, pokiaľ mali za následok nesprávne rozhodnutie vo veci. Vzhľadom na túto zákonnú povinnosť dovolací súd predovšetkým skúmal existenciu vád vymedzených v § 237 O.s.p. a iných vád konania (aj keď neboli dovolateľom namietané), pričom zistil, že konanie pred odvolacím súdom je postihnuté vadou vyplývajúcou z ustanovenia § 237 písm.f/ O.s.p., spočívajúcou v odňatí možnosti účastníkovi riadne konať pred súdom.

Podľa § 237 písm.f/ O.s.p. je dovolanie prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu, ak účastníkovi konania sa postupom súdu odňala možnosť konať pred súdom.

Vada konania vymedzená v citovanom ustanovení § 237 písm.f/ O.s.p. je vo svojej podstate porušením základného práva účastníka súdneho konania na spravodlivý proces, ktoré právo zaručujú v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky okrem zákonov aj čl. 46 a nasl. Ústavy Slovenskej republiky a čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (oznámenie Ministerstva zahraničných vecí ČSFR č. 209/1992 Zb.). Podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (napr. Ruiz Torija c/a Španielsko z 9. decembra 1994, séria A, č. 303-A), Komisie (napr. stanovisko vo veci E.R.T. c/a Španielsko z roku 1993, sťažnosť č. 18390/91) a Ústavného súdu Slovenskej republiky (nález z 12. mája 2004 sp.zn. I ÚS 226/03) treba za porušenie práva na spravodlivé súdne konanie považovať aj nedostatok riadneho a vyčerpávajúceho odôvodnenia súdneho rozhodnutia. Požiadavky na riadne odôvodnenie rozsudku súdu vo vnútroštátnych podmienkach Slovenskej republiky ustanovuje § 157 ods. 2 O.s.p., podľa ktorého v odôvodnení rozsudku súd uvedie, čoho sa navrhovateľ (žalobca) domáhal a z akých dôvodov, ako sa vo veci vyjadril odporca (žalovaný), prípadne iný účastník konania, stručne, jasne a výstižne vysvetlí, ktoré skutočnosti považuje za preukázané a ktoré nie, z ktorých dôkazov vychádzal a akými úvahami sa pri hodnotení dôkazov riadil, prečo nevykonal ďalšie navrhnuté dôkazy a ako vec právne posúdil; dbá pritom aj na to, aby odôvodnenie rozsudku bolo presvedčivé. Ústavne konformným výkladom ustanovenia § 157 ods. 2 O.s.p. pritom treba dospieť k záveru, že s požiadavkami v ňom uvedenými je v rozpore nielen úplný či čiastočný nedostatok (absencia) dôvodov rozhodnutia, ale napr. aj existencia extrémneho nesúladu medzi právnymi závermi súdu a jeho skutkovými zisteniami, resp. prípad, keď právne závery zo skutkových zistení v žiadnej

možnej interpretácii nevyplývajú a napokon i len všeobecné súhrnné zistenia bez špecifikácie jednotlivých dôkazov, z ktorých mali byť tieto zistenia vyvedené. Povinnosť súdu riadne odôvodniť rozhodnutie je odrazom práva účastníka na dostatočné a presvedčivé odôvodnenie spôsobu rozhodnutia súdu, ktoré sa vyporiada i so špecifickými námietkami účastníka. Porušením uvedeného práva účastníka na jednej strane a povinnosti súdu na strane druhej sa účastníkovi konania (okrem upretia práva dozvedieť sa o príčinách rozhodnutia právom predvídaným spôsobom) odníma možnosť náležite skutkovo aj právne argumentovať proti rozhodnutiu súdu (v rovine polemiky s jeho dôvodmi) v rámci využitia prípadných riadnych alebo mimoriadnych opravných prostriedkov a teda sa mu odníma možnosť konať pred súdom.

Podľa názoru dovolacieho súdu bolo takouto vadou postihnuté i konanie pred odvolacím súdom v prejednávanej veci.

Základným procesným predpokladom úspešnosti určovacej žaloby (akou je aj žaloba v preskúmvanej veci) je v zmysle § 80 písm.c/ O.s.p. existencia naliehavého právneho záujmu na požadovanom určení. Rešpektujúc zásadu hospodárnosti konania sa súd musí zaoberať otázkou existencie naliehavého právneho záujmu na určovacej žalobe už po začatí konania, pričom naliehavý právny záujem na požadovanom určení musí byť daný aj v čase rozhodovania. Určovacia žaloba predpokladaná uvedeným ustanovením je preventívneho charakteru a má miesto jednak tam, kde možno pomocou nej eliminovať stav ohrozenia práva alebo neistoty v právnom vzťahu a k zodpovedajúcej náprave nemožno dospieť inak, jednak v prípadoch, v ktorých určovacia žaloba účinnejšie než iné právne prostriedky vystihuje obsah a povahu príslušného právneho vzťahu a jej prostredníctvom možno dosiahnuť úpravu, tvoriacu určitý právny rámec, ktorý je zárukou odvrátenia budúcich sporov účastníkov. Tieto funkcie určovacej žaloby korešpondujú práve s podmienkou naliehavého právneho záujmu; ak nemožno v konkrétnom prípade očakávať, že ich určovacia žaloba bude plniť, nebude ani naliehavý právny záujem na takomto určení. Ak súd zamietá určovaciu žalobu pre nedostatok naliehavého právneho záujmu na požadovanom určení, je vylúčené, aby súčasne žalobu preskúmal po vecnej stránke. Pretože súčasťou riadneho odôvodnenia rozsudku v zmysle § 157 ods. 2 O.s.p. je aj (a najmä) právne posúdenie veci súdom a pri určovacej žalobe predpokladanej ustanovením § 80 písm.c/ O.s.p. sa súd v rámci právneho posúdenia veci musí zaoberať najprv existenciou naliehavého právneho záujmu na požadovanom určení, je

potrebné, aby odôvodnenie rozsudku obsahovalo úvahy súdu, akými sa riadil pri riešení tejto otázky. Absencia týchto úvah má za následok nepreskúmateľnosť rozhodnutia v tejto časti.

V prejednávanej veci sa odvolací súd v odôvodnení svojho rozsudku otázkou existencie naliehavého právneho záujmu na určení neplatnosti záložnej zmluvy vôbec nezaoberal. Aj keď vzhľadom na to, že žalobe čiastočne vyhovel, možno predpokladať, že naliehavý právny záujem považoval za daný, v odôvodnení rozsudku neuviedol, z akých úvah pritom vychádzal, akými okolnosťami sa riadil a z čoho usúdil, že určením (aj len čiastočnej) neplatnosti záložnej zmluvy bude naplnená preventívna povaha tohto učenia a teda naplnené funkcie určovacej žaloby. Žalovanému 1/ tým odňal možnosť v podanom mimoriadnom opravnom prostriedku skutkovo a právne argumentovať proti jeho záverom v tomto smere. Na požiadavke riadneho odôvodnenia rozsudku v tejto časti treba pritom trvať o to viac, že podľa obsahu spisu (tvrdenia samotných žalobcov prednesené, resp. oznámené ich zástupcom) malo dôjsť v priebehu konania k realizácii záložného práva predajom nehnuteľností vo vlastníctve žalobcov a k výmazu záložného práva z katastra nehnuteľností. Pre uvedenú vadu konania dovolací súd rozsudok odvolacieho súdu v napadnutom zmeňujúcom výroku a súvisiacom výroku o trovách konania zrušil a vec mu v rozsahu zrušenia vrátil na ďalšie konanie (§ 243b ods. 1 O.s.p.).

V súvislosti s otázkou existencie naliehavého právneho záujmu pri žalobe o určenie neplatnosti záložnej zmluvy dovolací súd považuje za potrebné uviesť, že žaloba o určenie v zmysle § 80 písm.c/ O.s.p. nie je spravidla opodstatnená vtedy, ak má požadované určenie len povahu predbežnej otázky vo vzťahu k posúdeniu, či tu je alebo nie právny vzťah alebo právo, a to najmä vtedy, ak takáto predbežná otázka nerieši alebo nemôže riešiť celý obsah alebo dosah sporného právneho vzťahu alebo práva. Stav ohrozenia práva žalobcu alebo neistota v jeho právnom postavení sa totiž v takomto prípade neodstráni iba tým, že bude vyriešená predbežná otázka, z ktorej bez ďalšieho vzťah (právo) významný pre právny pomer účastníkov ešte nevyplýva, ale až určením, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je. Pokiaľ na základe záložnej zmluvy bolo záložné právo vložené do katastra nehnuteľností, právna otázka, či záložná zmluva je alebo nie je platným právnym úkonom, za tejto situácie predstavuje iba vyriešenie predbežnej otázky vo vzťahu k posúdeniu, či na nehnuteľnostiach žalobcu (ako záložcu) viazne v prospech záložného veriteľa záložné právo. Aj keby záložná zmluva bola neplatným právnym úkonom, nemôže prípadné určenie jej neplatnosti viesť k odstráneniu právnej neistoty žalobcu alebo k zamedzeniu ohrozenia jeho práva. Určením

neplatnosti záložnej zmluvy nemusí byť bez ďalšieho postavené na isto, že vôbec nevzniklo záložné právo, a na druhej strane na základe platnej záložnej zmluvy nemusí vždy vzniknúť záložné právo k nehnuteľnostiam, aj keď bolo vložené do katastra nehnuteľností. Záložná zmluva nie je neplatná len preto, že nevznikla pohľadávka, ktorú má zabezpečovať záložné právo založené na tejto zmluve (napríklad preto, že nedošlo k uzavretiu zmluvy, podľa ktorej by mala pohľadávka vzniknúť, alebo preto, že takáto zmluva je neplatná a pod.). A aj keď je záložná zmluva platným právnym úkonom, záložné právo nevznikne, ak nevznikla pohľadávka, ktorú má záložné právo zabezpečovať. Vzhľadom na to, že určením platnosti alebo neplatnosti záložnej zmluvy sa nemôže vyriešiť celý obsah a dosah sporného právneho vzťahu medzi účastníkmi, nemôže byť na takomto určení naliehavý právny záujem v zmysle § 80 písm.c/ O.s.p. Stav ohrozenia práva žalobcu alebo neistotu v jeho právnom postavení možno preto odstrániť len určením, či tu je alebo nie je záložné právo, prípadne, ak už došlo k realizácii záložného práva, určením, či tu je alebo nie je iné právo (napr. vlastnícke).

P o u č e n i e : Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.

V Bratislave 25. februára 2009

JUDr. Rudolf Čirč, v.r.
predseda senátu

Za správnosť vyhotovenia : Jarmila Uhlířová